

04 / 2024

Çevre, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Derneği
(ÇETADER)

EKONOMİ RAPORU

HAZIRLAYAN:
GÜLŞEN ARAS

İÇİNDEKİLER

01

EN ÖNEMLİ SORUN: ENFLASYON

Seçim hesapları yapılıyor
Seçimler yabancıların da gündeminde

02

BÜYÜMENİN HIZI YAVAŞLIYOR

Kurda sert yükseliş beklenmiyor
Politika, yeni pazar arayışlarını etkiliyor

03

İSTİHDAMI KORUMAYA DEVAM

Bütçeler de çevik yönetilmeye devam
Dijitale ve ARGE'ye ayrılan bütçe artıyor

04

İÇ PAZARA YÖNELİM ARTIYOR

Yeni yüzyılın olmazsa olmazı; hukuk ve eğitim
Geleceği ihracat pazarında görüyorlar

509

iş dünyası temsilcisinin
katıldığı anketten çıkan
sonuçlar...

12

soruluk anket
çalışmasıyla ÇETADER, ilk
kez gerçekleştirdiği
ekonomi durum tespit
anketiyle ekonominin
nabzını ölçtü.

Gelecek planları yaparken en önemli faktör
öngörü. Ancak öngörülmesi zor bir dönemden
geçtiğimiz de bir gerçek.

Bu veriler ışığında genel bir değerlendirme
yaptığımızda “Ekonomik Durum Tespit Anketi”
çalışmasının 2024 yılı sonuçları, Türkiye
ekonomisinin içinde bulunduğu koşullar ve dünya
ekonomisindeki gelişmelerin Türkiye ekonomisine
etkileri bağlamında değerlendirilmelidir.

Nisan 2024
Antalya

Çevre, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Derneği Yayınları 2024 / 1
Doğuyaka Mah. 1219 Sok. No:9 07300 Muratpaşa/Antalya
Telefon: 0(535) 916 15 13
www.cetader.org

Tüm hakları Çevre, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Derneği (ÇETADER)'e aittir.
Bu yayındaki bilgiler ancak kaynak gösterilmek suretiyle kullanılabilir.

ÇETADER EKONOMİ ANKETİ SONUÇLARI AÇIKLANDI

509 İŞ DÜNYASI TEMSİLCİSİNİN KATILDIĞI ANKETTEN ÇIKAN SONUÇLAR

2023 yılında kurulan Çevre, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Derneği (ÇETADER) ilk kez gerçekleştirdiği “Ekonomik Durum Tespit Anketi” çalışmasıyla ekonominin nabzını ölçtü.

Çalışma kapsamında 12 soruluk anket çalışmasını iş dünyasının 509 temsilcisi yanıtladı.

Gelecek planları yaparken en önemli faktör öngörü. Ancak öngörülmesi zor bir dönemden geçtiğimiz de bir gerçek.

Bu veriler ışığında genel bir değerlendirme yaptığımızda “Ekonomik Durum Tespit Anketi” çalışmasının 2023 yılı sonuçları, Türkiye ekonomisinin içinde bulunduğu koşullar ve dünya ekonomisindeki gelişmelerin Türkiye ekonomisine etkileri bağlamında değerlendirilmelidir.

Pandeminin ardından Ukrayna – Rusya savaşının tetiklediği global enflasyon faktörüyle birlikte 2024 yılı faiz oranları yüksek seviyesini korumayı sürdürecektir. Üretim ve istihdam sıkıntıları devam edecek. Büyümede de aşağı yönlü revizeler görmeye devam edeceğiz.

Türkiye özelinde yükselen kur ve enflasyon ile yeni yıla girdik. Anket yanıtlarında yeni yılda daha iyimser beklentiler olmakla birlikte seçimler en önemli belirsizlik konusu. Bu nedenle yılı ikiye bölmek; seçim öncesi ve sonrası olarak bakmak daha sağlıklı olacak.

100 yılı geride bırakan Cumhuriyetimizin ileriye daha güçlü gitmesi için atılması gereken adımlar mevcut. 2024’ün ilk ayında 12 soruluk ekonomi anketi çalışmamızı iş dünyasının 509 lideri yanıtladı.

Çevre Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Derneği (ÇETADER) olarak kanaatimiz; üretimin yeniden önem kazanarak küresel ekonominin odağı haline geleceği yönündedir. Ve biz Sivil Toplum Kuruluşları olarak, bunun gerçekleşmesi için elimizden gelen her türlü çabayı gösteriyoruz, göstermeye de devam edeceğiz.

İşte anketimizden çıkan sonuçlar:

EN ÖNEMLİ SORUN: ENFLASYON

Dünya ekonomisi zorlu bir süreçten geçiyor. 2020 ve 2021 yıllarında pandeminin etkilerini ağır bir şekilde hisseden dünya ekonomisi için pandemiden çıkarken en önemli sorun tedarik zincirinde kırılmalar gibi görünüyordu.

Ancak Rusya – Ukrayna arasındaki savaşla birlikte enerji fiyatları başta olmak üzere emtia fiyatlarındaki artış, Çin'in COVID politikasının getirdiği arz darboğazı sorunu, global enflasyonist ortamı körükledi. FED başta olmak üzere büyük merkez bankalarının enflasyon mücadelesi 2024 yılında da devam edecek. ÇETADER Ekonomi Anketi sonucu da bunu net şekilde gösteriyor. İş dünyası temsilcileri dünyada açık ara en önemli sorunu; küresel enflasyon olarak gösteriyor.

Soru 1: 2024'te küresel ekonomiyi en çok nelerin etkileyeceğini düşünüyorsunuz?

- Küresel ölçekte enflasyon kaygıları	- %24,7
- Enerji maliyetlerindeki artış riski	- %16,7
- Büyük ekonomilerde büyümenin yavaşlaması	- %15,8
- Ukrayna – Rusya savaşının sürmesi	- %12,7
- Hammadde problemi ve tedarik zincirindeki kırılmalar	- %10,9
- Büyük merkez bankalarının para politikaları	- %8,8
- ABD dolarının gelişmekte olan ülke para birimine göre değerlenmesi	- %5,4
- Dünyada ticaret savaşlarının devam etmesi	- %4,9

SEÇİM HESAPLARI YAPILIYOR

Ülke ekonomisi, 2022 yılını kurdaki dalgalanmalar ve yüksek enflasyon baskısı altında geçirdi. 2023 yılı da öyle tamamlandı. 2024 yılına girerken, kur tarafında daha öngörülebilir bir ortam mevcut hale geldi. Enflasyon tarafında ise kademeli olarak düşüş eğiliminin süreceği beklentisi hakim.

Soru 2: 2024'te Türkiye gündeminin ilk sırasında hangisi yer alır?

- Seçim sonuçları ve ekonomiye etkileri	- %44,2
- Enflasyonist baskının devam etmesi	- %22,1
- Döviz kurlarındaki yükseliş eğilimi	- %7,5
- Gelir dağılımındaki bozulmanın artması	- %6
- Enerji maliyetlerindeki artış riski	- %5,5
- Jeopolitik riskler	- %4,1
- Cari açığın istenilen hızda düşmemesi	- %3,5
- Ekonomik büyümenin yavaş kalması	- %2,8
- ABD ve AB ile ilişkiler	- %1,8
- Hammadde problemi ve tedarik zincirindeki kırılmalar	- %1,5
- Sürdürülebilirlik ve yeşil ekonomiye geçiş süreci	- %0,8

Ancak büyük bir belirsizlik, iş dünyasının gündeminin ilk sırasında. Yüzde 44,2 oranıyla ilk sıradaki seçimler ve sonrasındaki ekonomi politikaları, şirketlerin strateji belirlemelerinde etkili olacak. Bu nedenle yılın ilk yarısında ve ikinci yarısında iki farklı dönem yaşayabiliriz. Enflasyonist baskılar, kurlar, gelir dağılımındaki bozulmalar da iş dünyasının gündeminde.

BÜYÜMENİN HIZI YAVAŞLIYOR

Türkiye ekonomisi, büyüme ve istihdamın önceliklendirildiği, ekonomik aktivitelerin canlı tutulmaya çalışıldığı bir ekonomi programı uyguluyor. Tahminler, 2023'ün yüzde 5'in üzerinde bir büyüme ile tamamlanacağı yönündeydi. Öncelikle şunu söylemek gerekiyor.

Soru 3: 2024 yılı için büyüme oranı tahmininiz nedir?

- Yüzde 2 – 4 arası	%56,9
- Yüzde 4 – 6 arası	%20,2
- Yüzde 0 – 2 arası	%11
- Yüzde 10 ve üzeri	%3,7
- Yüzde 6 – 8 arası	%3,7
- Yüzde 8 – 10 arası	%3,7
- 0'ın altı	%0,9

Türkiye'nin katma değeri, teknolojiyi öne alan yeni bir büyüme modeline geçmesi gerekiyor. Aksi halde dünyanın en büyük 10 ekonomisi arasına girmek hayal olacak. 2024'e yönelik beklentilere bakıldığında ise beklenti yüzde 2-4 arasında büyüme olacağı yönünde. Yani 2024 yılında büyümenin hızı yavaşlayacak.

KURDA SERT YÜKSELİŞ BEKLENMİYOR

2023 yılına damgasını vuran, konu döviz kurundaki hareketlilik ve düşük faiz ve bunların etkisiyle enflasyonda yaşanan sert yükseliş oldu. Kur koruma mevduat ile döviz kurundaki hareketlilik baskılanmaya çalışıldı ve kısmen de bunda başarılı olundu.

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB) 2024 yılı Mart ayı Piyasa Katılımcıları Anketinin sonuçlarını açıkladı. Buna göre piyasanın 12 ay sonrası için Dolar / TL beklentisi yükselerek 42,79'a çıktı. Piyasanın Şubat anketinde döviz kuru beklentisi 41,15TL'ydi.

Soru 4: 2024 bütçe ve planlarınızı hangi dolar kuru tahminine göre yaptınız?

- 22,00 – 24,00TL arası	33
- 24,00 – 26,00TL arası	22,9
- Kur tahmini yapamıyoruz, dinamik bütçe yapacağız	16,5
- 20,00 – 22,00TL arası	10,1
- 18,00 – 20,00TL arası	2,8

Son aylarda dolar / TL kurunda 18,50 civarında bir denge oluştu. Ancak bu kurdan ihracatçı firmaların, enflasyondaki artış dikkate alındığında rahatsız olduğunu da belirtelim. 2024 beklentilerine bakıldığında ise dolar / TL kurunda 22 – 24TL aralığı ilk sırada. Bu beklenti üzerinden bütçe ve planlamalar yapılıyor.

İSTİHDAMI KORUMAYA DEVAM EDECEKLER

Çalışanların işleri ve çalıştıkları şirket hakkında ne ve nasıl düşündükleri, bir şirketin başarısı ve başarısızlığı için belirleyici olabilir. Çalışan memnuniyetini artırmak ve çalışan bağlılığını artırmak, bir şirketin yapabileceği en iyi yatırımdır. Memnun çalışanlar, kalplerini ve ruhlarını işlerine koyarlar, sadık ve kararlıdırlar.

Türkiye’de son bir yıldır işsizlik rasyonu yatay trendde. Ağustos ayında bir ara yüzde 9,6 ile tek haneye düşen işsizlik rasyosu sonrasında tekrar çift hanelere geldi. Genç işsizlik yüzde 20 seviyelerini zorluyor. Peki bu işsizlik oranı azalır mı?

SORU 5: 2024’te şirketinizde istihdamı yüzde kaç artırmayı planlıyorsunuz?

Mevcudumuzu koruyacağız	38,5
Yüzde 0 – 2 oranında artıracacağız	13,8
Yüzde 10 üzeri artıracacağız	12,8
Yüzde 8 – 10 arası artıracacağız	10,1
Yüzde 2 – 4 arasında artıracacağız	8,3
Yüzde 4 – 6 arasında artıracacağız	7,3
Mevcudumuzu azaltacağız	4,6
Yüzde 6 – 8 arası artıracacağız	4,6

Bunu zaman gösterecek. Ancak şirketlerimizin genç yönetici adaylarını, yabancı şirketlere kaptırmakta olduğu gerçeği ile karşı karşıyayız. Bu noktalara dikkat çektikten sonra 2024 işe alım stratejilerini sorduğumuz iş dünyası temsilcilerinin yüzde 38,5 gibi yüksek oranda istihdamı koruyacağını görüyoruz.

BÜTÇELER ÇEVİK YÖNETİLMEMEYE DEVAM EDECEK

Belirsizliğin hakim olduğu, değişimin ivmesinin gittikçe arttığı bir ortamda şirketinizi birkaç adım ileriye taşımak mümkün.

Global enflasyonist baskılar, iş dünyasının öncelikli olarak takip ettiği konu. Enerji maliyetlerindeki artış, büyümenin yavaşlaması gibi konular da sıcak gündem.

Geçirdiğimiz bu dönemde birçok iş modelinin etkinliği sorgulanıyor, işe yarayan ve yaramayan yöntemler birbirinden gözle görülür biçimde ayrışıyor ve neredeyse her ölçekten, her sektörden şirket işlerini daha iyi ve verimli bir şekilde yapmalarına olanak sağlayacak yöntemlere yönelik arayışlara giriyor. Ve birçoğu, değişime adapte olabilmek ve belirsizlikte daha emin adımlarla hareket edebilmek amacıyla çıktıkları bu arayışta çevik yaklaşım ile karşılaşılıyor.

Soru 6: Bütçe revizyonlarınızı hangi aralıkta yapmayı planlıyorsunuz?

Üç ayda bir	49,5
Altı ayda bir	27,5
Aylık	21,1
Yıllık	1,8

İçerde seçim ve sonrasındaki ekonomi politikaları konusunda belirsizlikler, şirketleri dinamik bütçe yönetimine devam etmeye itiyor. Şirketlerin yıllık bütçelerinden çok üç ayda bir bütçe revizyonları ile yola devam edecekleri görülüyor.

SEÇİMLER YABANCILARIN DA GÜNDEMİNDE

Türkiye iç gündemi ile ilgili olarak ikinci soruda da görüleceği gibi anketi cevaplayan iş dünyası temsilcilerinin gündeminin ilk sırasında seçimler ve seçim sonrası ekonomi politikaları var.

Soru 7: Yabancı ortaklarınızdan son dönemde Türkiye ile ilgili en çok hangi soruyu duyuyorsunuz?

Seimleri kim kazanır	26,8
Enflasyon yükselmeye devam eder mi?	20
Yapısal reformlar gerçekleşir mi?	13,5
Döviz yükselmeye devam eder mi?	11,4
Güvenlikle ilgili risk var mı?	11,4
Erken seçim olur mu?	2,7
AB ile ilişkiler bozulur mu?	2,2
ABD ile ilişkiler nasıl olur?	2,2

Şirketlerin yabancı ortaklarının Türkiye ile ilgili gündeminde de ilk sırada seçimlerin olduğunu görüyoruz.

POLİTİKA, YENİ PAZAR ARAYIŞLARINI ETKİLİYOR

Türkiye'nin geleneksel ihracat pazarı AB Bölgesi'ne yönelik yükselen enflasyon ve büyümede yavaşlama endişeleri, Türk iş insanları tarafından da takip ediliyor. Geçen yıl ihracatta öne çıkacak pazarlarda AB yüzde 48,2 oy alırken, bu yıl AB pazarı için oy oranı yüzde 39,3 seviyesine gerilemiş durumda.

Soru 8: Sizce 2024'te ihracatta öne çıkacak bölge neresi olacak?

AB Bölgesi	39,3
Rusya ve Türki Cumhuriyetler	24,7
Ortadoğu ve K. Afrika	22
Sahra altı Afrika	5,3
Kuzey Amerika	4
Uzakdoğu	4
Latin Amerika	0,7

Rusya – Ukrayna savaşının etkisiyle politik olarak alınan pozisyonla birlikte Türk iş dñnyasının Rusya ve Türk Cumhuriyetlerine ilgisi artmış durumda. Yine BAE, Suudi Arabistan ve Mısır başta olmak üzere siyasi ilişkilerin pozitif yñnde değişmesiyle birlikte Kñrfez pazarına olan ilginin arttığını gñrñyoruz.

İÇ PAZARA YñNELİM ARTIYOR

Anketi cevaplayan iş dñnyası temsilcilerine şirketleri iin bñyñmenin ana kaynağının neresi olduğunu sorduk.

Soru 9: 2024'te şirketiniz iin bñyñmenin ana kaynağı neresi olacak?

İ Pazar	59,8
Dış Pazar	40,2

Verilen cevaplarda i pazar ağırlıklı bñyñme oranı yñzde 59,8 seviyesinde ıkmış durumda. Bilindięi üzere Tñrkiye ihracatının yñzde 55'i AB bñlgesine gerekleşiyor. AB tarafında ise işler ok yolunda gitmiyor. Bu pazardaki endişeler Tñrkiye'de şirketleri farklı pazarlara veya i pazara yñnlendiriyor.

DİJİTALE VE AR-GE'YE AYRILAN BñTE ARTIYOR

Pandemiyle birlikte dijitalleşmenin hızının ok daha fazla arttığını gñrdñk. şirketler bñtelerinden dijital yatırımlara olan bñteyi artırmaya devam ediyor. şirketlerin 2024'te bñtelerinde dijital yatırımlar iin kaynak ayırdığı gñrñlñyor.

Soru 10: 2024'te yatırım bñtenizin ne kadarını dijitale ayıracaksınız?

Yñzde 0 – 5 arası	39,8
Yñzde 5 – 10 arası	25
Yñzde 30'un űstñ	15,7
Yñzde 10 – 20 arası	13,9
Yñzde 20 – 30 arası	5,6

Yüzde 39,8'lik kesim bu alana bütçeden yüzde 0 – 5 arasında pay ayırırken, yüzde 25'lik kesim yüzde 5 – 10 arasında pay ayırıyor. Şirketler en çok yüzde 0 – 2 arasında AR-GE'ye kaynak ayırıyor.

YENİ YÜZYILIN OLMAZSA OLMAZI HUKUK VE EĞİTİM

Türkiye Cumhuriyeti 100 yaşına girdi ve yeni bir yüzyıla adım atmış oldu. Aslında iş dünyasının yeni yüzyıla girerken güçlü bir Türkiye için olmazsa olmazının hukukun üstünlüğü ve eğitim reformu olduğunu görmek çok da şaşırtıcı olmasa gerek.

Soru 11: Cumhuriyet'in 100. Yılında Türkiye birinci derecede hangi alanda atılım yapmalı?

Hukukun üstünlüğü	29,8
Eğitim reformu	25,4
Ekonomi politikalarında reform	18,5
Teknoloji ve dijitalleşme	14,2
Katma değerli ihracat	4,4
AB sürecinin canlandırılması	3,1
Girişimcilik ekosisteminin geliştirilmesi	2,4
Sürdürülebilirlik	2,1

Ankete cevap veren iş dünyası temsilcileri yüzde 55,2 oranında bu iki şıkkı önceliklendirmiş, sonrasında ekonomi politikaları, dijitalleşme yatırımları gibi başlıklar sıralanıyor.

GELECEĞİ İHRACAT PAZARINDA GÖRÜYORLAR

Ankette yeni yüzyılda şirketlerin öncelikli stratejisini sorduk. En çok oyu yüzde 27,4 ile küresel pazarlardaki payı artırmak şıkkı aldı. Şirketlerin en aktif olduğu AB pazarlarının yanında yeni pazarlarda da büyüme planları var.

2023 yılında 100'üncü kuruluş yıldönümünü kutladığımız Cumhuriyetimizi daha çok üretim ve daha çok ihracatla yüceltebileceğimizi biliyoruz.

Soru 12: 2024 ve yakın gelecek için şirketlerinizin öncelikli stratejisi ne olacak?

Küresel pazarlarda payı artırmak	27,4
Dijital altyapıyı geliştirmek	22,3
Şirketin finansal kredibilitesini artırmak	17,7
Katma değerli üretime yoğunlaşmak	16,6
AR-GE yatırımlarını hızlandırmak	8,6
Yeşil Mutabakata uyum	7,4

Geleceğin olmazsa olmazı arasında, dijital altyapının geliştirilmesi, finansal kredibiliteyi artırmak, katma değerli üretim, AR-GE, Yeşil Mutabakat da şirketlerin öncelikleri arasında olacak.

Küresel ekonomi büyüme hızının 2024 yılında önceki yıllara göre yavaşlaması beklenmektedir. Bu yavaşlama henüz daralmaya işaret etmemektedir. Düşük faiz politikasının devam etmesi beklenmektedir. Ancak makroihtiyati tedbirler ve selektif kredi uygulamaları ile finansmana erişimin daha kontrollü olma ihtimali yüksektir.

Avrupa Yeşil Mutabakatı kapsamında AB'ye ihracat yapan firmaların uyum sürecini başlatmaları olası Pazar payı kayıpların önüne geçecektir. Sınır ötesi e-ticaret B2B ve B2C modelleriyle önemli fırsatlar içermektedir. İhracatçı firmalarımız bu iş modellerine daha çok önem vermelidir. Kamu kurumları sınır ötesi e-ticareti kolaylaştıracak ve ihracatçıların önünü açacak ulusal ve uluslararası adımlar atmalıdır.